

В. В. БЕБИХ, старш. викл.

(Буковинський державний фінансово-економічний інститут)

ІНТЕГРОВАНІСТЬ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТИТУТАХ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 11, с. 151–155

Розглядаються проблеми застосування комп'ютерної технології у процесі навчання ділової англійської мови у фінансово-економічних вищих закладах освіти, зокрема організація керування навчальною діяльністю студентів, співвідношення впливів викладача та комп'ютера на студентів під час аудиторної та самотійної роботи, аналіз системи автоматизованих вправ для реалізації мовленнєвих завдань.

Згідно з висновками експертів Ради Європи з освітньої політики до п'яти основних компетенцій, які потрібно формувати у молодих спеціалістів, входить іншомовна мовленнєва компетенція. Переміщення акцентів у напрямі практичного володіння мовою і зміна вимог до рівня володіння іноземними мовами студентами немовних вищих навчальних закладів спричинили перегляд мети вивчення іноземних мов, а це викликало перегляд і зміни програм, комплексно-методичного забезпечення, форм і методів навчання. Навчання іноземним мовам у вищих немовних навчальних закладах набрало професійно-орієнтовного характеру.

Розглянемо проблему формування мовленнєвих умінь і навичок майбутніх фахівців у фінансово-економічній сфері, що охоплює широку низку видів діяльності, основними з яких є бухгалтерська, банківська та податкова справа.

Перш ніж встановити вимоги до формування вмінь та навичок студентів економічних спеціальностей, необхідно встановити рівень володіння мовним і мовленнєвим матеріалом. Керуючись рекомендаціями Ради Європи та спираючись на висновки окремих досліджень, доходимо висновку, що вони повинні відповідати рівню В-1.2 [4, 72]. Ідеться про вищі заклади освіти економічного профілю другої категорії, де на іноземні мови

відведено 430–450 годин. Мета цього курсу полягає в комплексному формуванні у студентів англійськомовних комунікативних компетенцій середнього рівня розвитку читання, говоріння, аудіювання та письма для забезпечення спілкування у професійній сфері.

Підвищення рівня спеціалізованої комунікативної компетенції студентів шляхом застосування нових методологічних технологій стало невіддільною складовою викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах. Істотно оновились за останнє десятиліття у вітчизняній методиці викладання іноземних мов у вищих закладах освіти організаційні форми проведення занять. Традиційний процес навчання суттєво модернізувався, а саме студент повинен вчитися самостійно, оскільки якість підготовки спеціалістів у вищій школі визначається не тільки обсягом певних знань, а й здатністю до самоосвіти. Це, у свою чергу, стимулює інновації в навчальній сфері, спрямовані на те, щоб студент став активним співучасником навчального процесу. Тут неможливо переоцінити значення застосування сучасної комп'ютерної технології в навчальному процесі для досягнення цієї мети. І саме її застосування спричинило зміну власне парадигми освіти і всіх елементів навчального процесу як цілісної системи. Доволі високий рівень комп'ютерної грамотності студентів економічних

спеціальностей свідчить на користь застосування комп'ютерної підтримки у вивченні англійської мови в економічних вищих навчальних закладах. Крім того, матеріально-технічне забезпечення цих закладів надає можливість доступу студентів до роботи з комп'ютерами. Викладачі використовують вже створені зарубіжні комп'ютерні навчальні курси ("Business Challenge", "Business Letters" та ін.). Однак їх підмова, мовний та мовленнєвий рівень не завжди відповідають профілю й вимогам вищих закладів освіти. Спеціалізація вищого навчального закладу визначає основний напрям, зміст, форми та методи роботи. І саме це є поштовхом для викладачів до створення авторських програм. Дослідження в галузі технології створення і застосування комп'ютерної підтримки підтверджують ефективність їх використання у процесі вивчення ділової англійської мови та підвищенні рівня володіння діловою іноземною мовою. Однак як технологія створення комп'ютерного забезпечення, так і форми й методи роботи з ним в аудиторній та самостійній роботі студентів є актуальним питанням подальшого дослідження. Комп'ютерна технологія є не лише інструментом і засобом пізнання, а й джерелом пізнання та принципово новим видом взаємозв'язку викладача і студента. Застосування комп'ютерної технології спричинило організацію нової моделі навчання. Одна з основних відмінностей цієї моделі полягає в тому, що роль викладача виявляється не так у тому, щоб дати знання, як у тому, щоб регулювати процес отримання знань студентами. Введення в навчальний процес комп'ютерного забезпечення викликало зміни в керуванні навчальною діяльністю студентів. Комп'ютер уможливив підвищення міри свободи студента, зробив систему навчання демократичнішою. Це саме те, що необхідно для підвищення ролі самоосвіти.

Формування і функціонування навчальної діяльності із застосуванням комп'ютерного забезпечення відбувається не в такий спосіб, як при традиційному навчанні. Але щоб розглядати це питання, необхідно встановити чинники, що враховуються у керуванні навчальним процесом. Крім викладача, змісту навчання, методики, забезпечення навчального процесу важливу роль відіграють форма і структура навчальної діяльності. Оскільки вивчення ділової англійської мови відбувається аудиторно і в процесі самостійної навчальної діяльності, у цих площинах і розглянемо це питання. Попередньо зазначимо, що керування втілюється шляхом різних впливів на студента. При традиційному навчанні йдеться про безпосередній вплив викладача на студен-

та, а при застосуванні комп'ютера — про опосередкований вплив. Крім того, розрізняють особові та безособові види впливу. При проведенні аудиторного заняття із застосуванням комп'ютерної підтримки задіяні всі чотири види впливів. Система впливів загалом спрямована на ефективне засвоєння навчального матеріалу.

Розглянемо співвідношення ролей викладача і комп'ютера. Хоча значний відсоток функцій викладача передається комп'ютеру, організуюча функція залишається за викладачем. Викладач планує заняття, здійснює власне ритуал проведення заняття. За викладачем залишається і оцінювання якості роботи студента чи то за показниками комп'ютерного забезпечення (якщо це контролююча програма), чи то при виконанні студентами певних завдань продуктивного характеру в аудиторії після тренувальних вправ з використанням комп'ютерної підтримки (якщо програма націлена на формування певних умінь та навичок і має навчальний характер). Отже, основною для викладача є і залишається організаційна функція. Від нього залежить кількість функцій, які він передає комп'ютеру залежно від мети заняття і характеру комп'ютерного забезпечення. Це може бути:

- подання навчального матеріалу відповідно до навчальної програми;
- забезпечення тренувальної діяльності;
- оцінювання якості навчальної діяльності.

Однак ідеться не про повне передання функцій викладача комп'ютеру, а про опосередкований вплив. Він виявляється через забезпечення студента вже розробленою програмою, яка відповідає навчальній програмі й має систему завдань, націлених на забезпечення необхідних умінь та навичок, або через розробку викладачем програми, яка потребує від нього крім знання традиційної методики певного рівня комп'ютерної грамотності. Отже, інтеграція комп'ютерного забезпечення у вивченні англійської мови, з одного боку, спрощує роботу викладача, а з іншого — вимагає знання можливостей комп'ютерного навчання.

Частотність і тривалість використання комп'ютерного забезпечення в аудиторії залежить від багатьох факторів: рівня знань, умінь та навичок студентів, рівня технічного забезпечення, вимог програми тощо. Вирішення цього питання залишається за викладачем і це ще раз підкреслює значення організуючого впливу з боку викладача при проведенні аудиторного заняття.

Питання розробки методів організації самостійної навчальної діяльності студентів з вико-

ристанням комп'ютерного забезпечення є дуже вагомим у зв'язку з підвищенням ролі самоосвіти. Призначення аудиторної навчальної діяльності полягає в забезпеченні сприйняття та розуміння навчального матеріалу і наданні рекомендацій та вказівок щодо його закріплення при виконанні домашніх завдань. На відміну від традиційної домашньої роботи самостійна навчальна діяльність покликана задовольняти інші навчальні завдання, що потребують не лише повторення та закріплення інформації, отриманої на заняттях, які певною мірою є пасивними формами роботи, а й викликають необхідність активних форм роботи. Організація самостійної навчальної діяльності студента потребує таких методів навчання, які повинні забезпечити "інтеріоризацію" нових знань, тобто їх засвоєння в межах самостійного вивчення. Оскільки у вузькому значенні метод означає спосіб упорядкування діяльності викладача і того, хто навчається, розглянемо спочатку керуючу діяльність викладача, а потім керуючу діяльність студента, частка якої значно збільшується в самостійній навчальній діяльності. Викладач повинен створити передумови для успішної самостійної діяльності студентів: поставити перед ними чіткі завдання, дати інструкції та вказівки щодо їх виконання. Для засвоєння навчального матеріалу на самостійне вивчення без застосування комп'ютерних програм студенту надається можливість самостійно вибирати засоби, методи та прийоми навчання. Але проблема в тому, що не всім це вдається. Отже, оптимальний варіант організації самостійної навчальної діяльності — це застосування комп'ютерної програми, що передбачає певні керуючі впливи. Організацію самостійної навчальної діяльності із застосуванням комп'ютерної підтримки можна вважати перехідним етапом між чітко керованою аудиторною та самокерованою самостійною роботою, завдання якої полягає у підготовці студентів до самостійної пізнавальної діяльності.

Застосування розробленої викладачем комп'ютерної програми зберігає за ним керуючі впливи, як уже було сказано, опосередкованими. Адже добираючи навчальний матеріал для комп'ютерної програми, викладач в її основу закладає мовний і мовленнєвий матеріал згідно з тематикою програми.

Організація процесів навчання та засвоєння навчального матеріалу великою мірою залежить від раціональної системи завдань та вправ.

В основу добору завдань та вправ нами було покладено такі вимоги (Ю. І. Пасов):

- добір таких вправ, що відповідають характеру певної навички або певного вміння;

- визначення необхідної послідовності вправ;
- розташування навчального матеріалу та співвідношення його компонентів;
- систематичність / регулярність виконання вправ;
- взаємозв'язок різних видів мовленнєвої діяльності.

Було розроблено систему автоматизованих вправ, які могли б забезпечити розвиток комунікативних навичок та вмінь фахового спрямування.

Для забезпечення навчальної діяльності через добрану систему вправ застосовуються такі методи-способи: демонстрація, пояснення, організація самостійного пошуку, а також вправління на етапах тренування та практики. Співвідношення методів-способів та їх наповнення зумовлюються принципами навчання, у нашому випадку — принципом комунікативності. Оскільки процес навчання іноземної мови охоплює три основних етапи (презентація, тренування, практика), проаналізуємо застосування методів-способів та методичних прийомів викладача (елементарні методичні вчинки), що спрямовані на виконання конкретного завдання згідно з цими етапами.

Проаналізуємо включені в комп'ютерні програми вправи за їх спрямованістю на приймання чи видання інформації. Презентація матеріалу відбувається за допомогою рецептивних вправ при роботі як з діалогами, так і з текстом. Інформація надходить через зоровий та слуховий канали (аудіювання та читання).

Етап тренування розпочинається з відтворення реплік діалогу (імітація, їх фонетичне опрацювання), тобто з репродуктивної вправи. Потім ідуть вправи на розширення та завершення реплік діалогу, заповнення вилучених фраз, тобто вправи на реконструкцію, правдиві та неправдиві твердження, питання до тексту, завдання для моделювання речень з окремих фраз та виразів і завдання граматичного характеру. Зазначимо, що більшість репродуктивних вправ є рецептивно-репродуктивними, оскільки студент спочатку сприймає інформацію, а потім репродукує її.

Так, етап практики передбачає завдання для об'єднання речень у понадфразову єдність; у логічно пов'язаний текст; для об'єднання зразків мовлення в діалогічну єдність відбором реплік для надання студентом відповіді-реакції. Етап практики відбувається в усній та письмовій формах переважно самостійним утворенням висловлювання. Отже, ці завдання мають продуктивний характер.

Організація пошуку передбачає надання можливості студентам:

- альтернативного вибору;
- множинного вибору;
- перехресного вибору;
- використання довідника;
- підказки у вигляді функціональної та структурно-мовленнєвої схеми для побудови висловлювання;
- прийняття рішення без використання опори.

Розроблена програма не є перенесенням навчального посібника на екран. Це комплекс завдань, виконання яких за допомогою комп'ютера викликає у студентів позитивні емоції, що є мотивуючим у процесі вивчення ділової англійської мови. Усі вправи та завдання є комунікативно виправданими: дефіцитом інформації (information gap), вибором (choice), реакцією (feedback). Текстовий матеріал має автентичний характер. При виконанні завдань програми студенти оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях. У програмі застосовані також різноманітні опори, які керують змістом висловлювання та засвоєнням матеріалу і характерні для комунікативної методики.

Оскільки зворотний зв'язок є однією з найважливіших ланок у керуванні навчальної діяльності, розглянемо це питання детальніше. При традиційному вивченні він відбувається у вигляді системи "реакція студента на завдання чи запитання → реакція викладача на повідомлення студента → дія студента у відповідь на реакцію викладача". При використанні комп'ютерного забезпечення керуючий вплив переходить до комп'ютера. Комп'ютер ставить завдання студенту. Інформація, що надійшла від студента, обробляється програмою, тобто аналізується і підраховується. Викладач аналізує ці дані й результат передає студенту у формі оцінки, рекомендації чи пояснення. Останній крок може змінюватись. Викладач дає практичне завдання, за результатом виконання якого оцінюється робота з тренувальними вправами в комп'ютерному середовищі. Правильно виконані завдання оцінюються в балах, які в певному відсотковому відношенні перетворюються комп'ютером на суму "грошей", що переводяться на "депозитний рахунок" студента. Це є мотивацією для виконання завдань і, отже, внеску на свій "депозитний рахунок". При використанні комп'ютерного забезпечення в аудиторній роботі викладач може виставити студенту оцінку залежно від суми "рахунка".

Організація самостійної навчальної діяльності передбачає інші дії викладача. Він повинен підготувати практичні завдання, в яких можна оцінити рівень засвоєння мовленнєвого матеріалу,

що винесений на самостійне опрацювання і включений у комп'ютерну програму. Це буде завершальним етапом після тренувальних і практичних завдань комп'ютерного курсу. Або ж викладач в аудиторії проводить практику спілкування у рольових і ділових іграх, змодельованих на природних комунікативних ситуаціях, в яких студент повинен реалізувати свою мовленнєву компетентність.

Зазначимо, що розроблена і запропонована програма має навчальний характер. Однак при роботі над кожною вправою присутній контроль чи самоконтроль, певною мірою регламентований комп'ютером. Наявність самоконтролю при роботі є найвагомішою ознакою для ефективності засвоєння матеріалу. Зазвичай самоконтроль регламентований комп'ютером, але його ознаки присутні й при виконанні програми. Це можливість багаторазового повторення, регламентація часу для роботи, можливість повернення до програми.

Загалом структура аудиторної та самостійної навчальної діяльності базується на принципі додатковості, коли відбувається взаємодія і посилення різних видів мовленнєвої діяльності. Необхідно зазначити роль використання цього комп'ютерного курсу в реалізації такого важливого дидактичного принципу навчання, як індивідуалізація. Використання комп'ютерного курсу для самостійної роботи вирішує проблему відмінностей індивідуальних здібностей до вивчення іноземних мов, різні рівні попередньої підготовки, стороннього втручання. Не залишаються поза увагою і психологічні особливості студента: мислення, пам'ять, структурне сприйняття інформації чи то цілісний підхід до сприйняття і переробки інформації. Комп'ютерна програма, забезпечуючи свої методико-дидактичні функції, стає одночасно складовою загального процесу вивчення ділової англійської мови.

З огляду на наведене доходимо висновку, що навчання курсу "Ділова англійська мова" на сучасному етапі потребує розробки загальних підходів до його організації і надає широкий простір для творчого пошуку викладачів. Очевидно, недоцільно шукати суперечності між традиційними і новими підходами в методиці викладання ділової англійської мови. Якщо про ефективність перших свідчить досвід їх тривалого застосування в аудиторній роботі, то аналіз результатів застосування комп'ютерної технології свідчить на користь її активного впровадження у самостійне вивчення іноземної мови. Лише вмиле поєднання обох підходів може дати належний результат. Але все ж зауважимо, що засто-

сування комп'ютерної технології у навчанні іноземних мов відкриває нові перспективи для інтенсифікації навчального процесу у вищих закладах освіти і є одним з найцікавіших і найперспективніших напрямів сучасної методики навчання іноземних мов, в якому втілюється найважливіші загальнодидактичні принципи навчання.

Література

1. Булах І. Є. Новітні комп'ютерні технології навчання та передумови їх впровадження. — К., 1994. — 15 с.

2. Гапон Ю. А. Застосування комп'ютерної техніки на етапі введення нового матеріалу у системі інтенсивного навчання іноземних мов // Іноземні мови. — 2000. — № 2. — С. 22–26.

3. Крюкова О. П. Самостоятельное изучение иностранного языка в компьютерной среде (на примере английского языка). — М.: Логос, 1998. — С. 128.

4. Ніколаєва С. Ю., Шерстюк О. М. Рівні володіння іншомовним мовленням // Іноземні мови. — 2000. — № 2. — С. 69–72.

5. Основи методики створення і застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов: Навч. посіб. / П. Г. Асоянц, Г. С. Чекаль, П. І. Сердюков та ін. — К.: Вид-во КДПІІМ, 1993. — С. 108.

6. Сердюков П. І. Технологія розробки комп'ютерних програм з іноземних мов. — К.: Ленвіт, 1996. — С. 112.